

Ki a tudós?

ÉS KI A PEDAGÓGIA TUDÓSA?

AND WHO IS THE RESEARCHER OF PEDAGOGY ANYWAY?

Trencsényi László

CSc, Magyar Pedagógiai Társaság
mptiroda@gmail.com

A *Magyar Tudomány* című folyóirat körkérdésére kérdésekkel válaszolok.

Vajon az a tudós – hazánkban legalábbis –, akinek „papírja van róla”? Számon tartják, mint olyan személyt, aki valamely hiteles helyen (korábban az Akadémián, ma valamely egyetemen) erről bizonytságot tett, azaz „tudományos minősítést”, szakmai tolvajnyelven, „fokozatot” szerzett?

Vajon az a tudós, akinek olyan foglalkozása, munkahelye van, ahol tudósokat *foglalkoztatnak* (kutatóintézet, felsőoktatás, egyetem)?

Vajon az a tudós, aki olyan írásokat tud közzétenni (publikálni), amelyekben foglaltak érvényességét (igazságtartalmát) adatokkal, tudományos bizonyítékokkal tudja alátámasztani, s közleményében ezt a tudományos apparátust gondosan fel is tünteti?

Vajon az a tudós, akinek az a – többé kevésbé megbecsült, tán elfogadott – küldetése a társadalomban, hogy (fontos) tudások őrizője? Vagy inkább (új) tudások *megteremtője*? Netán tudások *közvetítője*?

Hogy van ez az én tudományomban?

Ez utóbbit neveléstudománynak nevezik. S valójában ötvözete, elegye *több* (kutatási, tudáshoz vezető módszereiben nem is egyforma) *tudományágnak* (így például a didaktikának, neveléstudománynak, szakpedagógiáknak). S mely tudomány alapvetően a praxis, a pedagógia (a nevelés, fejlesztés, támogatás, segítség, tudóvá tétel – tanítás) tudományos reflexiója. (Mondják róla: *alkalmazott tudomány*.) E tudomány állandóan a társtudományok metodikájába és kutatási eredményeibe kapaszkodik, hogy létét igazolja (filozófia, történettudomány, pszichológia, szociológia, újabban kulturális antropológia vagy éppen a kibernetika). Ez a stratégiája vajon viszonylag fiatal korából adódik? Magyarázza-e ezen sajátosságait, hogy a tudományos pedagógia (s így ennek művelője, a „pedagógiai tudós”-szakma) igazán csak a 19. század elejétől, a német tudós professzor-

tól, Johann Friedrich Herbarttól eredezteti magát, hogy aztán alig száz évre rá a komplex gyermektanulmány (*pedológia*) megannyi tudósa a világ minden táján éppen a herbarti tudományosság kritikáján köszörülje torkát, tökéletesítse egyben a tudományosság eszményét is.

Egy olyan versenyhelyzetben, amelyben a természettudósok színe-java egyáltalán kétségbe vonja a társadalomról való gondolkodás tudományosságának lehetőségét, hát még e gondolkodás „gyerekszobájába” száműzött pedagógiáét?

Ki a pedagógia tudósa?

Hazai történelmében mindössze egy rövid ciklusban volt önálló, akadémiai kutatóintézete.¹ A hetvenes évek második felétől a nyolcvanas évek elejéig. Fejlesztési feladatokkal megbízott – szintén egy háború utáni, rövid, bár termékeny periódus után (a fordulat éve után lefejezett ONI-ról, Országos Neveléstudományi Intézetéről van szó) 1962-ben létrehozott háttérintézet (megannyi átszervezés és névváltoztatás, a hivatali és a kutatói feladatok elosztása körüli folyamatos huza-vonájában élve) után az elmúlt évben egy vidéki egyetem főosztályává rendezve múlt ki. Országos könyvtára hasonló kálváriák után az Oktatási Hivatal – egy tanügyigazgatási hivatal – része lett, a könyvtár és múzeum kutatói e gesztussal kormánytisztviselővé váltak ennek megannyi kötöttségével.

Akadémikusa nincs. Mire tudós teljesítményük odaérne, „túlkorossá” válnak, vagy éppen az „égi akadémia” kapnak meghívást. Tudományos sajtója alig, az is fenntartói válságról válságra hurcolja szerzőit és kéziratait.

A neveléstudomány tudósi feladatvállalásában napjainkra alapvetően egy óvatos pozitivizmus s egy óvatos ideológiamentesség figyelhető meg. A doktori iskolák tanulmányt író, a szakma éves konferenciáin előadással prezentáló hallgatói biztonsági játszmát játszanak. Akkora léptékű kutatásokat vállalnak, melyben a validitást, elsősorban a minta reprezentativitását annak kicsinysége, áttekinthetősége biztosítja (ilyen mikroszintű kutatásokra futja az egyetemek, doktori iskolák büdzséjéből – állami megbízás kutatásokra alig létezik, az oktatáspolitikai jól megvan nélkülük). Másrészt olyan tematikák kerülnek túlsúlyba, melyekben a rendszerkritika alapján véve megkerülhető. Ez utóbbira dupla mentsége is van szakmámnak. Még mindig lehet hivatkozni egy korábbi, túlideologizált korszakra (NB. ennek a világnak már én is csak hamvadó peremét érezhettem, olyan régen volt), s indokolni lehet a távolságtartást a „tudomány függetlenségének” jelígyével. Ami ebben az esetben gyakran pusztá takaró. Mi lehet az oka?

¹ Igaz, Kutatási programnak nevezi magát az utóbbi idők jelentős akadémiai fejlesztési beruházása, Patkós András akadémikus megértéssel fogadott kezdeményezése. E projekt értékelése nem feladatom, de az tény, hogy feladatvállalásában a napi oktatási praxisban kiemelkedő szakemberek, az ún. „tudós tanárok” presztízsét volt hivatott növelni, a komplex kutatási-fejlesztési metodológia alapján véve az *oktatást közvetlenül segítő* „tantárgy-pedagógiák” innovációit erősítette.

Néhány kortársam – jobbára ők is az ún. *társtudományok* reprezentánsai – vállalja csak, hogy tudósként a nevelésügy (beleértve az oktatás) teljes rendszerének kritikai ábrázolására adja fejét. A praxis – a sors tréfjaként – ezért nem is kíváncsi a *mainstream* pedagógiai kutatási eredményekre. Már rég nem bízunk abban, hogy az ő kérdéseire kap mindentől releváns választ. A megszorított, redukált pedagógiai szaksajtónak mára alig vannak olvasói. Vajon miért?

Ki a tudós?

Aki egyszer mindezekre a vitakérdésekre „jó” választ ad.